

РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА ИҚТИСОДИЙ ИМКОНИАТЛАРДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ

Бурхонова Ш.Б.
ТДИУ ассистенти

Аннотация. Рақамли технологияларнинг жадал ривожланиши ривожланиши ходимларнинг мобиллиги ошиши ва сифат жиҳатидан янги иш ўринларининг пайдо бўлишига олиб келмоқда. Жаҳон иқтисодиётининг ҳозирги ривожланиш босқичи иш билан бандликнинг замонавий шакллари, хусусан, масофавий иш билан бандликни ривожлантиришни талаб этмоқда.

Калит сўзлар: Рақамли иқтисодиёт, масофавий ўқитиш, масофавий таълимни ташкил қилиш усуллари, масофавий ўқитиш тизими,

Кириш. Ҳозирда тараққий этган давлатлар қаторига қўшилишимиз учун аввало илғор замонавий ахборот-коммуникация, интернет ҳамда рақамли технологиялар соҳасидаги билимларни чуқур эгаллаш орқали юксалишнинг энг қисқа йўлидан боришимиз керак. Бунинг учун жамиятимизнинг барча қатламларида инновацион технологияларни қўллаш борасидаги саводхонликни узлуксиз равишда ошириб боришимиз зарур.

Рақамли иқтисодиёт атамаси икки хил турли тушунчаларни ифодалаш учун ишлатилади. Биринчидан, рақамли иқтисодиёт – бу ривожланишнинг замонавий босқичи ҳисобланиб, у ижодий меҳнат ва ахборот неъматларининг устувор ўрни билан тавсифланади. Иккинчидан, рақамли иқтисодиёт – бу ўзига ҳос назария бўлиб, унинг ўрганиш объекти, ахборотлашган жамият ҳисобланади [2. 8]. Бошқача қилиб айтганча, рақамли иқтисодиёт бу онлайн хизматлар кўрсатиш, электрон тўловлар амалга ошириш, интернет савдо, краудфандинг ва бошқа турдаги соҳаларни рақамли компьютер технологияларини ривожланиши билан боғланган фаолиятдир.

Бунинг натижасида мамлакат ЯИМ таркибида ишлаб чиқаришдан кўра хизматлар соҳасининг жадал суръатлар билан ўсиши юзага келади. Бундан кўзланган асосий мақсад ҳам шундан иборатдир.

Ахборот технологияларини ривожланиши ва татбиқ қилиниши эвазига кундалик ҳаётимизда жуда кўплаб қулайликлар пайдо бўлмоқда. Рақамли технологиялар ривожланиши ортидан инсон, унга керакли хизматдан тезроқ фойдаланиши, интернет орқали ўзига керакли маҳсулотларни арзон сотиб олиш билан кўплаб пул маблағлари ва вақтини тежаши мумкин.

Албатта, ахборот-коммуникация технологияларининг ривожланиши, замонавий технологияларнинг ҳаётимизга татбиқ этилиши ҳар бир инсон ҳаётида кўплаб ижобий имкониятлар бериши мумкин.

Рақамли иқтисодиётнинг ривожланишини бошқа афзалликлари қуйидагича бўлиши мумкин: ишлаб чиқаришда меҳнат самдорлигини

ошиши; тадбиркорлар рақобатбардошлигининг ўсиши; ишлаб чиқаришдаги ҳаражатларнинг камайиши; янги иш ўринлари яратилиши; янги замонавий касблар пайдо бўлиши; камбағалликни енгиш ва ижтимоий тенгсизликнинг йўқолиши.

Булар рақамли иқтисодиётнинг бор йўғи бир нечта афзалликлари ҳолос. Рақамли иқтисодиётнинг ривожланиши бизнинг кундалик ҳаётимизга ижобий таъсир қилади, оддий фойдаланувчига кўплаб қўшимча имкониятлар беради ва қолаверса, бозорни ўсиши ва ривожланишини таъминлаб бериши мумкин.

Рақамли иқтисодиёт келтириб чиқариши мумкин бўлган хавфлар: Кибер хужум хавфи, шахсий маълумотлар ҳимояси билан боғлиқ муоммолар; "рақамли қуллик" (миллионлаб инсонлар маълумотларидан кейинчалик уларни ўзларини тутишини бошқариш учун фойдаланиш); ишсизликни ошиши, ахборот технологияларининг ривожланиши ва унинг татбиқ қилиниши ортидан бир қанча соҳалар ва касблар йўқ бўлиб кетиши мумкин.

Рақамли иқтисодиёт ривожланиши учун давлат ҳамма учун тенг шароит яратиб бериши, иложи борица бозор қоидалари, қонунлар, шартномалар шаффоф бўлиши, қонунлар бозор талабидан келиб чиққан ҳолда (яъни бозордаги ривожланиш тенденцияларини олдиндан аниқлай олиши ва керакли норматив ҳужжатларни қабул қилиши) ўйин иштирокчилари учун эркинлик бериши зарур.

"Мамлакатимизда илм-фанни янада равнақ топтириш, ёшларимизни чуқур билим, юксак маънавият ва маданият эгаси этиб тарбиялаш, рақобатбардош иқтисодиётни шакллантириш борасида бошлаган ишларимизни жадал давом эттириш ва янги, замонавий босқичга кўтариш мақсадида, мен юртимизда 2020 йилга "Илм-маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили", деб ном берилди [1].

Мамлакатимизнинг таълим соҳасини ислоҳ қилиш бўйича асосий ҳужжатларидан бири бўлган Ўзбекистон Республикаси «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»да бозор иқтисодиёти талабларига жавоб берадиган кадрларни тайёрловчи таълим муассасаларида ўқув жараёнини ахборот-коммуникация технологиялари (АКТ), интернет ва компьютер тармоқлари негизида ташкил этиш зарурлиги алоҳида таъкидланган. Мамлакатимиз таълим тизимида ушбу вазифалар ўз вақтида ҳамда самарали амалга оширилмоқда. Белгиланган мақсадга эришишда узвий ва изчил, ўзаро уйғунлашган тадбирлар босқичма-босқич амалга оширилиб келинмоқда. Жумладан, ўқув жараёнига кенг форматли коммуникация тармоқлари ва интернет технологияларини жорий қилиш мақсадида «Электрон таълим» миллий тармоғини барпо этиш ҳамда барча олий ўқув юртларини, кейинчалик эса академик лицей ва касб-хунар коллежларини ягона компьютер ахборот тармоғига улашни таъминлаш вазифаси»... [3] белгилаб берилиб ҳозирги даврда мазкур тадбирлар комплекс тарзда муваффақиятли амалга оширилмоқда.

Масофали таълим — бу, замонавий АКТ ёрдамида масофавий ўқитиш жараёни қўлланадиган, таълим даражасини (таълим цензини) тасдиқловчи, таълим олишнинг педагогик тизимидир [3]. Масофавий таълим — ахборот технологияларидан фойдаланган ҳолда, масофадан туриб, ўқув ахборотларининг алмапгувини таъминлайдиган, ўқув жараёнини олиб бориш ҳамда бошқариш тизимини амалга оширадиган билим ва кўникмаларни эгаллаш жараёнидир.

Масофавий таълим АҚШда ўтган асрнинг 60-йилларнинг ўрталаридан, Европада эса 70-йилларнинг бошларида жадал ривожлана бошланди. Ўқитишнинг бу шакли таълим олувчилар ва ўқитувчиларнинг бир-бирлари ҳамда ўқитиш воситалари билан ўзаро таъсирининг мақсадга йўналтирилган интерфаол жараёнидан иборат бўлиб, бунда таълим жараёни уларнинг географик фазовий жойлашишига боғлиқ бўлмайди.

Масофавий ўқитиш – энг яхши анъанавий ва инновацион методлар, ўқитиш воситалари ва формаларини ўз ичига олган сиртқи ва кундузги таълим сингари ахборот ва телекоммуникация технологияларига асосланган таълим формасидир.

Масофавий ўқиш – бу янги ахборот технологиялари, телекоммуникация технологиялари ва техник воситаларига асосланган таълим тизимидир. У таълим олувчига маълум стандартлар ва таълим қонун-қоидалари асосида ўқув шартшароитлари ва ўқитувчи билан мулоқотни таъминлаб бериб, ўқувчидан кўпроқ мустақил равишда шуғулланишни талаб қилувчи тизимдир. Бунда ўқиш жараёни таълим олувчини қайси вақтда ва қайси жойда бўлишига боғлиқ эмас.

Масофавий таълим – масофадан туриб ўқув ахборотларини алмашувчи воситаларга асосланган, ўқитувчи махсус ахборот муҳит ёрдамида, аҳолининг барча қатламлари ва чет эллик таълим олувчиларга таълим хизматларини кўрсатувчи таълим мажмуидир.

Масофавий ўқитишнинг таълим тизимида бир-биридан фарқланувчи модел ва шакллари мавжуд бўлиб, улар қуйидаги қўлланиш шартлари билан фарқланади:

- географик жойлашуви (мамлакат ҳудуди жойлашуви, марказга яқинлиги);
- ҳудуднинг ахборотлашув ва техник даражаси (компьютерлаштириш);
- коммуникация воситаларининг ривожланиш даражаси (интернет тармоғининг ишлаш даражаси);
- таълимда қўлланиладиган технологиялар савияси;
- масофавий ўқитиш тизими учун илмий педагог кадрлар мавжудлиги ва уларнинг салоҳияти ва бошқалар.

Умуман олганда масофавий таълимнинг мақсадига қуйидагилар киради:

- Мамлакат миқёсидаги барча ҳудудлар ва чет элдаги барча ўқувчилар, талабалар, таълим олишни хоҳловчиларга бирдек таълим олиш имкониятини яратиб бериш.

- Етакчи университетлар, академиялар, институтлар, тайёрлов марказлари, кадрларни қайта тайёрлаш муассасалари, малака ошириш институтлари ва бошқа таълим муассасаларининг илмий ва таълим бериш потенциалларидан фойдаланиш эвазига таълим беришнинг сифат даражасини ошириш.

- Асосий таълим ва асосий иш фаолияти билан параллел равишда қўшимча таълим олиш имкониятини яратиб бериш.

- Таълим олувчиларни таълим олишга бўлган эҳтиёжини қондириш ва таълим муҳитини кенгайтириш.

- Узлуксиз таълим имкониятларини яратиш.

- Таълим сифатини сақлаган ҳолда янги принципал таълим даражасини таъминлаш.

Юқоридагиларни хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, масофавий таълим элементларини таълим муассасаларига жорий этилиши ҳар томонлама фойда келтиради. Олий таълим тизимида бу комплексни жорий қилиш учун барча шартшароитлар мавжуд.

Ахборот коммуникация технологиялари таълим жараёнида (хусусан, масофавий таълим жараёнини) қўллаш асосан икки хил кўринишда амалга оширилади. Биринчи шarti бу техник жиҳозлар бўлса, иккинчиси шarti эса махсус дастурий таъминотлар билан таъминланганлигидир.

1. Техник жиҳозлар билан таъминланганлик: компьютерлар, тармоқ қўрилмалари, юқори тезликдаги интернет тармоқлари, видео конференция жиҳозлари ва ҳаказо.

2. Дастурий таъминотга: Мавжуд қурилмаларни ишлатадиган дастурий таъминотлардан тортиб шу соҳа учун мўлжалланган дастурлар тўплами киради. Сўнгги йилларда Ғарбда таълим тизимини бошқаришда қўлланилиб келинаётган Интернет ёки Интеранет тармоғи орқали электрон шаклдаги таълим турини Elearning (электрон таълим) атамаси билан кириб келди.

Мамлакатимизда 2020 йилнинг номланиши ва унинг амал қилишида пандемия шароитининг ҳам хиссаси мавжуд. Шу баҳона таълим тизимидаги масофавий таълимни амалга оширишнинг дастлабки синов босқичлари ўз-ўзидан амалга оширилмоқда. Бу эса аҳолининг потенциал қисми ҳам ўзининг бўш вақтларида нима биландир банд бўлиш учун ҳаракат қилиш имконияти бор эканлигини билиб олишди.

Адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисининг Сенати ва Қонунчилик палатасига Мурожаатномаси (24.01.2020) // Халқ сўзи газетаси, 2020 йил 25 декабрь.

2. С.С. Гулямов, Р.Ҳ. Аюпов, О.М. Абдуллаев, Г.Р. Балтабаева. Рақамли иқтисодиётда блокчейн технологиялар. Т.: ТМИ, "Иқтисод-Молия" нашриёти, 2019.

3. Атабаева, К. Р. Таълим тизимида масофавий ўқитишнинг афзалликлари / К. Р. Атабаева. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. - 2017. - № 24.1 (158.1). - С. 5-7. - URL: <https://moluch.ru/archive/158/44573/>.